

Nr 432

Av herr Arrhén, *angående försöksverksamheten inom enhetsskolans högstadium.*

I statsverksprop. (VIII huvudtiteln, p. 182, sid. 396 ff.) föres ett resonemang om betydelsen av att komplettera försöksverksamheten vid högre skolor genom »olika slag av examensfria studiemöjligheter av såväl allmänorienterande som praktisk karaktär vid sidan dels av befintliga gymnasieformer, dels av de rent praktiska gymnasier, om vilka utredning pågår i annat sammanhang». Skolöverstyrelsen motiverar detta med, att »kraftigt ökande årskullar och ökande andel av varje årskull, som söker sig till högre skolor, vilka under de senaste åren medfört en stigande tillströmning av elever till realskolan och jämförliga skolformer, måste komma att medföra ett ökat tryck på gymnasiestadiets skolformer mot slutet av 1950-talet». »Sannolikheten talar för», säger skolöverstyrelsen vidare, »att till gymnasiet kommer att i växande omfattning söka sig elever, för vilka gymnasiet icke erbjuder en lämplig studiemiljö med åtföljande risker för studiemisslyckande för ett betydande antal av eleverna».

Detta betraktelsesätt stöder sig uppenbarligen på det förhållandet, att enhetsskolan indelats i g-, a- och y-linjer, för vilka skolkommissionen på sin tid förutsatte ämnes- och gruppdifferentiering från klass 7, under vissa förutsättningar redan i klass 5, men strikt linjedelning (klassdifferentiering) först efter klass 8. De examensfria a- och y-linjerna skulle alltså enligt överstyrelsens förslag i år erhålla en examensfri gymnasial påbyggnad. Att en *försöksverksamhet* av denna art inledes kan icke möta någon gensaga, eftersom tendensen i automationens begynnande tidsålder synes gå i riktning mot kravet på allt längre och förbättrad utbildning för de kategorier, som, utan att äga förutsättningar att föra utvecklingen vidare, likväl behövas för att få en ny teknisk apparatur att fungera. Utvecklingstendenserna i USA, England m. fl. av de högindustrialiserade länderna peka i denna riktning.

Vi skulle alltså därigenom, om försöken utfalla tillfredsställande, få ett på ett nytt sätt differentierat gymnasium, med eller utan examenslinjer, där det måste anses som självklart att varje linje arbetade i skilda avdelningar. Det kan icke anses troligt att standarden på examenslinjen sänkes. Detta skulle efter genomgång av gymnasium framtvinga behovet av ett college-år samt antagligen i samband därmed inträdesprövningar till universitet och fackhögskolor. En dylik utväg skulle för såväl staten som individen innebära en fördyring av den förberedande studiegången. För staten bleve det

billigast att utnyttja gymnasielärarnas kapacitet och för individen billigare att leva i skolorterna än vid universitet och högskolor. Det klassdifferentierade gymnasiet med bibehållna studiemål på examenslinjerna bleve efter allt att döma därför regel även i framtiden.

Om detta är riktigt, te sig tendenserna i den pågående försöksverksamheten inom enhetsskolans högstadium motsägelsefulla. Det anses i dag till synes självfallet, att viss stödundervisning är nödvändig »åt elever, som från enhetsskolan övergått till annat gymnasium än försöksgymnasium». »I någon mån föreligger», skriver skolöverstyrelsen i sin i årets statsverksproposition intagna skrivelse till departementet (VIII ht, p. 182, s. 401) »under en övergångstid behov av dylik stödundervisning även för elever, som efter genomgång av enhetsskolan intagits i försöksgymnasium, enär detta har samma slutmål som övriga gymnasier. I de fall, då så visar sig erforderligt, räknar överstyrelsen med att ur denna anslagspost även kunna anslå medel till motsvarande stödundervisning för elever från enhetsskolan, vilka övergått till kommunala gymnasier.»

Man kan fråga sig varför det skall betraktas som självfallet, att barn som gått på enhetsskolans g-linje a priori skola ha sämre kunskapsstandard än barn i de äldre realskolorna även i de fall, där det principiellt rör sig om samma barnkategori (poängtal) och där lärarstandarden varit densamma, likaså varför man ej på dessa g-linjer tillser, att endast sådana elever tillåtas gå upp i gymnasiet, som, med kännedom om kunskapskraven vid starten i gymnasiet, kunna väntas motsvara dessa samt varför icke betygsskalorna normaliseras, så att de svara mot varandra. De statsbidrag för stödundervisning i här berörda avseenden, som av riksdagen beviljades 1953 och 1954, betraktades visserligen som en »övergångsföreteelse», men villkoret för att så verkligen skall bli förhållandet är att enhetsskolans organisation vad g-linjen angår anpassas till det klassdifferentierade gymnasiets fordringar. Det är intet tilltalande perspektiv att årskull efter årskull ur enhetsskolan skall bli offer för en felaktig uppläggning av den förberedande undervisningen på enhetsskolans g-linje. Tiden synes redan nu vara kommen för en resolut konkretisering av mål och medel. Vad målet angår känner man det. Vill man sänka det, inträffar de följdverkningar vi talat om. Vad medlen angår borde försöksverksamheten kunna ge anvisning på kompletteringar av de tidigare tillämpade undervisningsmetoderna. De ha visserligen inte givit några påtagliga resultat på de enhetsskolans g-linjer, vi här talat om, men det kan bero på felen i själva skolorganisationen.

Det skulle helt visst vara av värde, om man i försöksverksamheten, inom enhetsskolans ram, gjorde försök med genomförd klassdifferentiering från klass 5 med barn, som då bedömdes lämpade för studier i högre skola med hjälp av testning, betyg och lärarnas omdöme, ungefär efter majoritetens mening i 1940 års skolutredning, samt dessutom differentiering under

samma förutsättningar från klass 7 efter viss ämnesdifferentiering i klasserna 5—6, ungefär i överensstämmelse med minoritetens mening i 1940 års skolutredning eller efter de synpunkter, som realskoleutredningens betänkande (SOU 1955: 53) nyligen redovisat (huvudalternativ A). Lärarna borde, enligt i huvudsak skolkommissionens förslag, vara folkskollärare med förstärkt utbildning, utom i engelska, där akademiskt utbildad lärare (minst 1 betyg i ämnet) borde krävas, samt ämneslärare med akademisk utbildning (adjunktskompetens) i klasserna 7—9. De lästa kurserna skulle beträffande modersmålet, matematik och moderna språk i huvudsak motsvara vad som nu krävs som förberedelse till gymnasiestudierna. Uppläggningsen av språkundervisningen bör i viss utsträckning taga hänsyn till skolkommissionens synpunkter. Samtidigt borde under i övrigt samma villkor försök göras med förstärkningsanordningar (ämnesdifferentiering) i klasserna 5—6, berörande engelska ensamt *eller* modersmålet och engelska *eller* modersmålet, engelska och matematik *eller* engelska och matematik.

Dessa förslag göras under en känsla av ansvar inför såväl föräldrar som elever, vilka inför vad som sker måste bemäktigas av oros- och olustkänslor. »Försökskaninernas» antal hotar att bli alltför stort, och deras misslyckanden äro desto mera beklagliga som lärarkollegierna synas vara tämligen eniga om att resultaten ej behövt bli så dåliga som de blivit, om det hela lagts upp på ett annat sätt. Det synes tveksamt hur länge en offentlig försöksverksamhet med den utbredning denna erhållit på detta sätt har tillåtelse att dra växlar på allmänhetens tålamod. Det synes också vara tämligen tvivelaktigt, om det av riksdagen gång efter annan, senast i fjol, uttalade omdömet att »man ej bör låta resultaten av undersökningar och jämförelser rörande det uppnådda kunskapsmåttet uteslutande vara avgörande för ett omdöme om försöksverksamhetens inriktning utan att man också bör beakta de andra värden, som enhetsskolans inre arbete skall syfta till att ge», i de sammanhang vi här skärskådat problemen kan visa sig bärkraftigt. Resultatet har hittills för allt flera ungdomar inneburit en snedvriden eller genom misslyckandet på gymnasiet fördyrad utbildning. De »andra värden», som av riksdagen åsyftats, kunna tillgodoses även inom en skolorganisation där studiemålen ställas högre. Jag vill i detta sammanhang betona, att jag ej kunnat finna att den av skolöverstyrelsens försöksavdelning i fjol (18 juni) företagna revisionen av timplaner och huvudmoment på enhetsskolans högstadium, avsedda att gälla 1955—1958, löst de problem vi här behandlat. Försöksavdelningens ledare har visserligen uttalat, att han finner det vara »hög tid, att man också tar sig en funderare på själva systemet och frågar, om skolkommissionens konstruktion av högstadiet verkligen är den mest ändamålsenliga» (Tidskr. På försök 1955: 2, s. 6), men en annan representant för försöksavdelningen värjer sig energiskt mot misslanken »att överstyrelsen här på ett maskerat sätt velat ge anvisning om en

regelrätt klassdifferentiering redan fr. o. m. klass 7» (Tidskr. På försök 1955: 4, s. 8). Tyvärr ser det alltså ut som om utsikterna vore små att få en funktionsduglig g-linje inom enhetsskolan inom den närmaste tiden trots alla krav i denna riktning, som bl. a. framförts av läraropinionen inom försöksverksamheten.

Vi befinna oss emellertid uppenbarligen redan nu i ett läge, då man icke minst med hänsyn till de positiva värden, som en enhetsskoleorganisation onekligen innesluter, måste lämna de allmänna talesättens värld och sträva till syntes och konkretion.

Under hänvisning till det ovan sagda hemställer jag,

att riksdagen i anslutning till riksdagsbeslutet 1950, vilket förordade »allsidiga försök» inom en föreslagen försöksverksamhet, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om att försök i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan anförts få göras i den utsträckning, som kan anses erfoderlig och ändamålsenlig.

Stockholm den 26 januari 1956

Erik Arrhén